

LATİN AMERİKA'NIN KORONA SINAVI

Mehmet Çelik

İNSAMER
İHH İNSANİ VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
IHH HUMANITARIAN AND SOCIAL RESEARCH CENTER
مركز البحوث الإنسانية و الاجتماعية

Referans için: Çelik, Mehmet. "Latin Amerika'nın Korona Sınavı", İNSAMER, 15.07.2020.

 Analiz

2019 yılı Aralık ayında Çin'in Wuhan kentinde görülmeye başlayan ilk koronavirüs vakaları, belki de birçok kişi tarafından benzer hastalıklar gibi, bir süre sonra gelip geçecek bir durum olarak algılandı. Fakat virüsün 25 Aralık'tan itibaren Avrupa ülkeleri başta olmak üzere bütün dünyada görülmesi, büyük bir insani krize yol açtı.

O günlerde görece daha sakin ve olayları uzaktan takip eden Latin Amerika'da koronavirüsten ilk ölüm vakası 7 Şubat'ta Arjantin'den bildirildi. Akabinde Brezilya'da 26 Şubat'ta ilk vakanın görülmesiyle birlikte salgın kıtanın gündemine ciddi bir şekilde girmiş oldu.

İlk zamanlar genel olarak yavaş seyrediyor izlenimi veren salgın, özellikle son bir ayda çok hızlı bir yayılım gösterdi. Bölgedeki vaka sayıları hâlen artmaya devam ediyor. Haziran ayı sonlarında Latin Amerika'daki vaka sayısı

2,5 milyonu bulurken hayatını kaybedenlerin sayısı 120.000'e ulaştı.

Yoksulluk, gelir dağılımındaki eşitsizlik ve sağlık altyapısının yetersizliği son yüzyılda Latin halklarının tümünü ilgilendiren en temel ortak sorunlar olurken salgının yeni üssü olan bölge ülkeleri bu durumun da etkisiyle büyük bir krizin eşiğinde.

Kıtanın en sıkıntılı ülkesi, uygulanan yanlış sosyoekonomik politikalar ve yüksek nüfusu ile şüphesiz Brezilya. Sürecin başından itibaren ülkeyi ilgilendiren diğer sorunlar konusunda olduğu gibi, sorumsuz davranmakla suçlanan Devlet Başkanı Jair Bolsonaro, gerekli tedbirlerin alınması hususundaki isteksizliği nedeniyle kendi sağlık bakanı ile dahi anlaşamadı ve Bakan Henrique Mandetta 16 Nisan'da görevinden istifa etti; onun yerine gelen Nelson Teich de bu sürece sadece bir ay dayanabildi. Brezilya

İNSAMER
İHH İNSANİ VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
IHH HUMANITARIAN AND SOCIAL RESEARCH CENTER
مركز البحوث الإنسانية و الاجتماعية

maalesef her gün artan vaka sayısı ile kendisiyle birlikte tüm kıtanın geleceğini tehdit ediyor.

Salgın sürecinden en çok etkilenen bir diğer bölge ülkesi ise Ekvador. 12 Mart'ta acil durum ilan edilen ülkenin en önemli şehirlerinden Guayaquil'de nüfusun %80'den fazlasının enfekte olduğu bildiriliyor. Hastane morglarında yer kalmaması sebebiyle yetkililer cenazelerin teslim alınmadığını belirtiyorlar. Kamuoyuna yansıyan iç acıtan görüntüler, ülkedeki durumun vahametini gözler önüne sererken, cesetlerin sokaklara bırakılmaya ve hatta bazılarının yakılmaya başlandığı haberleri geliyor.

Mart ayı başında ilk korona vakasını duyuran Kolombiya ise, mart ayı ortasında genel sokağa çıkma yasağı ilan etti. Koronavirüs sebebiyle yaşanan ilk ölüm vakasının mart ayı sonuna doğru kaydedildiği ülkede, son zamanlarda vaka sayıları ve ölümlerde ciddi bir artış söz konusu. Kıtada sürecin başından bu yana Arjantin'le birlikte salgınla mücadelede başarılı bir politika izleyen Kolombiya'da vakaların hızla artması endişeye yol açıyor. Öte yandan ülkede ekonomik kaygılarla bazı sektörlerde tedbirlerin esnetilmeye başladığı da gözleniyor. Vakaların hızla artması Kolombiya'da sağlık yetkilileri ile ekonomi yetkilileri arasında zaman zaman gerilime sebep oluyor.

Kıtanın diğer iki önemli ülkesi Peru ve Şili de salgından en çok etkilenen ülkeler arasında. Peru'da ilk Covid-19 vakası 6 Mart'ta, ilk ölüm ise 20 Mart'ta görüldü. 16 Mart'ta sokağa çıkma yasağı ilan edilen ülkede maalesef durum hâlâ son derece endişe verici. 33 milyonluk ülkede her gün binlerce yeni vaka tespit ediliyor. Haziran sonu itibarıyla Peru'da koronavirüs sebebiyle ölenlerin sayısı 9.000'i geçmiş durumda.

Geçen yıl şiddetli sokak olaylarıyla gündeme gelen Şili'de ise bu yıl mart ayında sokak gösterilerinin yeniden başlayacağı tahmin ediliyordu ancak koronavirüs salgını buna imkân vermedi. Başlarda ekonomik önceliği vurgulayan Şili hükümeti, bir ara eğitime başlanmasına bile karar vermişti. Fakat ülkedeki son gelişmeler Şili hükümetinin de belini bükmüş görünüyor. Şili Sağlık Bakanı Jaime Manalich, 13 Mayıs'ta yaptığı açıklamada, başkent Santiago'da salgının yükselişinin önüne geçmek için genel karantina başlatıldığını duyurdu. Haziran ayı ortalarında ülkede açıklanan vaka sayılarıyla Dünya Sağlık Örgütü'ne (DSÖ) verilen sayılar arasında 2.000'den fazla fark olduğu ve kamuoyuna gerçek sayıların bildirilmediği anlaşılınca siyasi bir kriz yaşandı ve Sağlık Bakanı Manalich istifa etti.

Kıtanın bir diğer kalabalık ve önemli ülkesi Meksika da koronavirüs girdabı içine girmiş görünüyor. Esasen makul açıklamaları ve gayretli çalışmaları ile bilinen Başkan Obrador'un salgının ilk günlerinde yaptığı "salgın nedeniyle sokağa çıkmaktan vazgeçmeyin, ben size ne zaman sokağa çıkmamanız

gerektiğini söyleyeceğim" açıklaması herkesi bir hayli şaşırtmıştı. Bugün gelinen noktada Meksika da salgını küçümseyen Brezilya gibi ağır bedeller ödüyor.

Geçen yıl ABD'nin dolaylı müdahalesi ile Evo Morales'in alaşağı edildiği Bolivya'da ise en önemli gündem maddelerinden biri seçimler. Zira geçen yılın sonlarında zorla denilebilecek bir şekilde geçici devlet başkanı olan Jeanine Anez, salgını fırsat bilerek bu süreci mümkün olduğunca uzatmak niyetinde görünüyor. Ülkede 3 Mayıs'ta yapılması gereken seçimler 9 Haziran'a ertelenmiş ve bu karar parlamentodan geçmişti fakat Anez salgını gerekçe göstererek seçim kararını onaylamamıştı. Son günlerde

*Kıta
genelindeki
Müslümanlar
bu zor
günlerde
mescitlerde
veya kapı
kapı gezerek
ihtiyaç
sahiplerine
gıda ve
hijyen
kolileri
ulaştırıyor.*

yaşanan bir gelişme ile seçim tarihi 6 Eylül olarak kabul edilmiş görünüyor. Ancak Başkan Anez yaptığı açıklamada, bu kararı Carlos Mesa ve Evo Morales'in baskısı ile aldığını belirterek seçimi arzulamadığını açıkça belirtti.

Salgın sürecinde Latin Amerika'daki İslam toplumunun ihtiyaç sahipleri ile olan dayanışması ise takdir topluyor. Kıta genelindeki Müslümanlar bu zor günlerde mescitlerde veya kapı kapı gezerek ihtiyaç sahiplerine gıda ve hijyen kolileri ulaştırıyor. İslam toplumunun bu davranışı birçok yerde basına konu olmuş durumda.

Kıtada Sağlık Altyapısı

Birleşmiş Milletler (BM) verilerine göre Latin Amerika dünyada sosyal adaletsizliğin en fazla yaşandığı bölge. Bölgede insanların %30'u sağlık hizmetine erişemiyor. DSÖ'ye göre Latin Amerika'da kişi başı yıllık sağlık harcaması 1.076 dolar. Bu ise dünya ortalamasının çok altında bir rakam.

Bölge ülkeleri salgınla mücadelede en önemli iki gereç olan yatak ve solunum cihazı konusunda da ciddi sıkıntılar yaşıyor. Latin Amerika'daki yatak sayısı gelişmiş ülkelerin dörtte birine tekabül ediyor. Nüfusu 600 milyonu aşan Latin coğrafyasında yaklaşık 21.750 hastane, 50.000 ameliyathane, 1 milyon yatak kapasitesi bulunuyor. Hastanelerin küçük, buna bağlı olarak da yatak sayısının az olması nedeniyle salgınla mücadelede büyük zorluk yaşanıyor. ABD ve Avrupa'da hastanelerde ortalama 162 yatak bulunurken bu sayı Latin Amerika'da sadece 46.

Solunum cihazı ile ilgili olarak da durum pek farklı değil. Birçok bölge ülkesinde solunum cihazı sayısı dünya ortalamasının çok altında. Kıtada her 10.000 kişiye 22 doktor düşüyor. Salgın sürecinin en mağdur ülkelerinden İspanya'da her 10.000 kişiye düşen doktor sayısı 55 olmasına rağmen salgının ülkede yol açtığı

felaket düşünüldüğünde Latin Amerika'daki durumun vahameti açıkça anlaşılabilir.

Salgın için en önemli verilerden biri olan test sayılarında da durum pek iç açıcı değil. 21 Nisan itibarıyla Avrupa'da her 100.000 kişiye yaklaşık 1.400 test yapılırken Latin Amerika'da bu sayı sadece 190.

Salgının Ekonomiye Etkileri

Gelir dağılımında dünyanın en adaletsiz bölgesi olan Latin Amerika'da BM verilerine göre 190 milyon kişi yoksulluk sınırında yaşıyor, 45 milyon kişi yeterli beslenemiyor, toplumun %30'u sağlık hizmetlerine erişemiyor ve çalışanların %53'ü kayıt dışı ekonomide yer alıyor.

BM Latin Amerika ve Karayipler Ekonomi Komisyonu, bu süreçle birlikte bölgede tarihinin en ağır ekonomik krizinin yaşanabileceğine dikkat çekiyor. Kaldı ki daha şimdiden salgının ekonomiye etkisi milyonlarca insanın hayatını altüst etmiş görünüyor. Gündelik işlerde çalışarak geçimlerini sağlayan insanlar, artan işsizlik sebebiyle sokaklarda bir şeyler satarak ihtiyaçlarını karşılamaya çalışıyor.

Latin Amerika ülkelerinin en önemli ticari ortakları olan ABD ve Çin'de de bu yıl ilk çeyrekte ekonominin küçülmesi, Latin bölgesini doğrudan etkilemiş görünüyor. Krizle birlikte düşen ham madde fiyatları, başta petrol olmak üzere değerli madenler ve tarım ürünleri gibi bölgenin önemli ihracat kalemlerinde ciddi gelir kayıplarına yol açmış durumda.

BM raporunda 2020 yılında Latin bölgesinde ihracatın yaklaşık %15 azalacağı öngörülüyor. Bölge ülkeleri için diğer iki önemli girdi olan turizm ve yurt dışında yaşayanların ailelerine gönderdikleri döviz miktarında da önemli bir azalma olduğu kaydediliyor. Dünya Bankası verilerine göre 2019'da yurt dışından gönderilen para 96 milyar

*BM
verilerine
göre,
bölgede
292 milyon
çalışanın
158 milyonu
kayıt dışı.*

dolardı. 2020’de bu rakamın 78 milyar dolara gerileyeceği tahmin ediliyor.

2019’da %0,1’e düşen büyüme oranlarında salgın süreciyle birlikte 2020’de %0,5’ten daha fazla bir küçülme olacağı öngörülüyor. BM raporunda, aylık kazancı 100 doların altında olan kişi sayısının 28 milyon artarak 214 milyona çıkacağı, geliri 60 doların altında olan aşırı yoksulların sayısının ise 83 milyona ulaşacağı belirtiliyor.

BM verilerine göre, bölgede 292 milyon çalışanın 158 milyonu kayıt dışı. Çalışma hayatındaki adaletsizliği gözler önüne seren bu rakamlar aynı zamanda bölgede sosyal güvencesi olmayanların sayısının ne kadar yüksek olduğuna da işaret ediyor.

Kriz Sonrası

BM Latin Amerika ve Karayipler Ekonomi Komisyonu raporunda yer alan veriler değerlendirildiğinde, önümüzdeki dönemde Latin bölgesinde muhtemelen toplumun büyük çoğunluğunu etkileyecek ciddi ekonomik istikrasızlıklar yaşanacağı anlaşılıyor. Şiddet ve şiddet potansiyeli herkesçe bilinen kıtada bu olumsuz tablo, yeni terör gruplarına, uyuşturucu

trafiğine ve çete yapılanmalarına alan açabilir. Örneğin salgın sürecinde Meksika’daki uyuşturucu kartellerinin halka gıda vb. yardımlarda bulunduğu belirtiliyor. Meksika Devlet Başkanı Andrés Manuel López Obrador, suç çetelerine seslenerek halka yiyecek paketleri dağıtmak yerine ülkeyi kana boğan şiddet eylemlerine son vermeleri çağrısında bulundu.

Yine Brezilya’da da salgın sürecinde Bolsonaro ile anlaşamayıp istifa eden Sağlık Bakanı Luiz Henrique Mandetta, koronavirüsün yayılmasını önlemek konusunda yerel yönetimlerin uyuşturucu baronları ve çete liderleri ile görüşmelerini istemişti. Bakan, yoksul mahallelerde kimin sözünün geçtiği konusunda yetkililerin gerçekçi olması gerektiğini belirterek “Buralarda devletin olmadığını, uyuşturucu kaçakçılarının sözünün geçtiğini anlamamız lazım.” demişti.

Kolombiya’da da Pablo Escobar’ın memleketi Medellin şehrinde, mafya liderlerinden Edgar Pérez Hernández için 7 Nisan’da yapılan cenaze törenine karantinaya rağmen binlerce kişi katıldı. Ülkede son yıllarda FARC ile yapılan barış anlaşması ve uyuşturucu trafiği üzerindeki artan baskılar sonrasında, az da olsa oluşan olumlu hava ve güven ortamı, istikrara dair umutları biraz olsun güçlendiriyor.